

Elleeh tuu alda

Ellei oho raavâkirje arâšoddâdmân

Tekstâ:
Pi Mäkilä

Olgoldäshäämi:
Suvi Ojala

Kuvvim:
Olga Veselovskaya

Koveh:
Jeremy Hynes/Unsplash (ovdâlokke)
Mario/Pixabay (s. 5)
Tapani Hellman/Pixabay (s. 8)
Reinhold Bonefas/Pixabay (s. 8)
Alexa/Pixabay (s. 8)
Petra Göschel/Pixabay (s. 8)
Alain Audet/Pixabay (s. 8)
Géral Lang/Pixabay (s. 9)
Piirros sivulla 10/Pixabay
PollyDot/Pixabay (s. 10)
meineresterampe/Pixabay (s. 10)
Storme22k/Pixabay (s. 10)
Wim De graaf/Pixabay (s. 10)
Boloria/Pixabay (s. 10)
Rudy and Peter Skitterians/Pixabay (s. 10)
Puckel/Pixabay (s. 10)
Schanin/Pixabay (s. 12)
Petra Göschel/Pixabay (s. 14)
Docujeju/Pixabay (s. 14)
ArWeltAtty/Pixabay (s. 14)
Mario Haack/Pixabay (s. 14)
Vizetelly/Pixabay (s. 14)
Pixabay, iStock (s. 15)
Mayukh Karmakar/Pixabay (tyehilokke)

Teddilem:
Laine Direct Oy

Kuástideijee:
SEY Suomen eläinsuojelu, 2024
Lintulahdenkatu 10
00500 Helsinki
www.sey.fi

Taan raavâkirje teevstah vuáduduveh
tutkum tiätun. Käldeeluvädälläm tun
kaavnah www.sey.fi/lisaa-lahiluonnon-elaimista.

Anarâskielân jurgâlâm Jasmina Schreck

Siskáldâs

Puoh elleeh láá mávsuliih **4**

Ko luánduvárásâš ellee lammâšuvá,
te olmooš ferttee išediđ **6**

Čohčuv elleeh ráhtádâteh táálván **7**

Táálvist cevzim váátá ennuv ročomuš **8**

Luándu koccáá kiđđuv **10**

Keessiv eellim tiättoo jyehi saajeest **12**

Mušte täid **15**

SEY
SUOMEN ELÄINSUOJELU

Lase materiaal já pargopitáh suomâkielân kávnogeh meid
neetist: sey.fi/lisaa-lahiluonnon-elaimista. Kavnih-uv tun
QR-koodi? Skannaa koodi rävisulmuin, te tááiđáh olmâ sajan!
Stuorrâ uási pargoppitáin láá uáivildum škovláláid.

Tiervâpuáttim uápásmud aldaluándu elleid

Taan vihko iššijn tun peesah uápásmud aldaluándu elleid. Tun oopah tubdâd luándust iälusteijee elleeslaajäid já uápásmuuh siämmást luánduellei navccáid, moh motomin sättih orrood viehâ oláttitten-uv.

Ulmuu toimâ vaaigut luándun maangánaál. Tain vihkoin tun oopah, maht tun puávtáh išediđ luánduelleid vajjeed pyerebeht.

Puoh elleeh láá mávsuliih

Mij ulmuuh lep elleeh, aabás tego kisáh, pennuuh teikká ovdámerkkán kyeleh já lodeh.

Puoh ellein lii kuittâg jieijâs tehálâs rooli maailmist. Jyehi ellee haalijd anneed huolâ alnestis já udâgijnis nuuvt pyereest ko máttá.

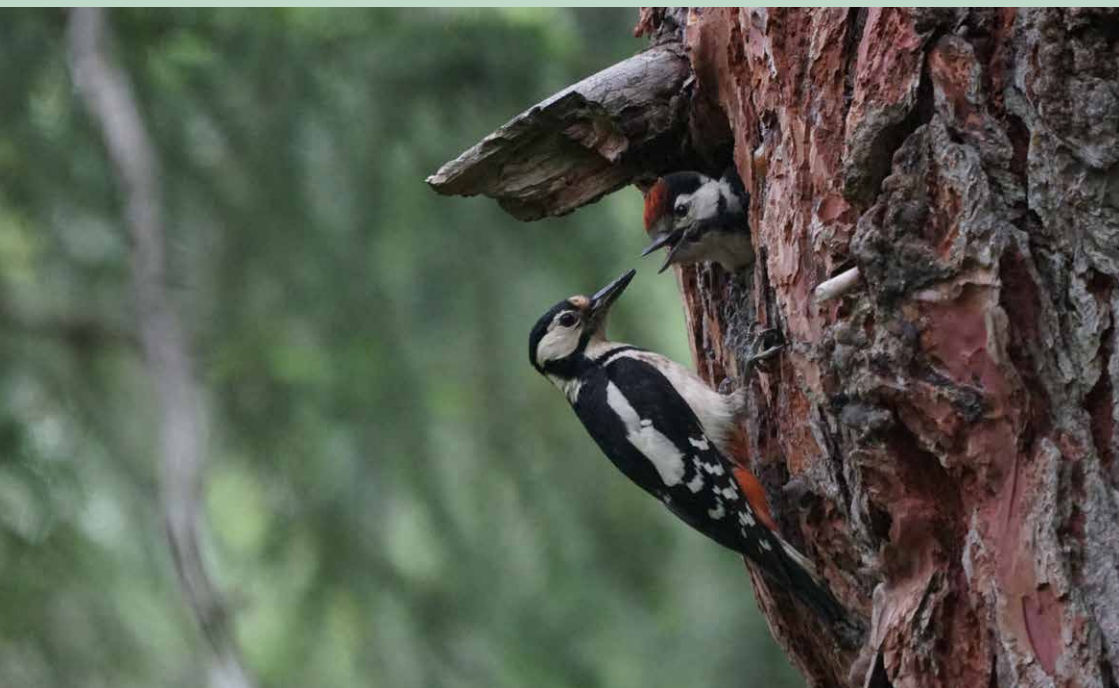
Maangah luánduelleeh láá uáli uceh, nuuvt ete taid illá huámmáš. Uásán ellein vist lii älkkee kiddid huámmášume. Uási tain sáttih lede mii mielâst poláttetteh.

Ellee stuárudáh tái olgohäämi ij vaaigut toos, maht tot feeree maailm. Ovdámerkkán uárrei já vuorâččasán poovčást vaará siämmáá ennuv, jis toh povčágitteev jyelgis. Kuohtuuh poolláv, jis taid paldeet, já kuábás-uv lii pyeri mielâst, jis tain lii pyeri orrood.

Luándu lii luánduellee päikki. Tondiet lii tehálâš mušteđ, ete luándust jottee elleid kalga tipteđ eelliđ ráávhus. Luándust iälusteijee elleid ij uážu kuoskáđ ige taid uážu lojodiđ. Meiddei laahâ kiäldá luánduellee vâldim jielâhin.

Luándust tarbâšuvvo- jeh maangâlágáneh cevzimtááiduh

Suomâst tâlviv lii koolmâš já keessiv liegâš, nuuvt ete tâabbin iälusteijee elleeh kalgeh cevziđ sehe kolmâ já kume šoonâst.

Ovdâmerkkân äimisäpligeh viettih tâälv iojâgâsâst piäjustis, kuobžah uádih tâlvinaharijd já njuámmil molso tuurhâš ivne vielgâdin tâälv äáigán. Siämmáá suujâst ellei udâgeh šaddeh kidduv, ko luándust álgá lede tuárvi liegâš já čuovvâd, já luándust lii raavvâd udâgáid.

Ko luánduvárásâš ellee lammâšuvá, te olmooš ferttee išedid

Jis tun kaavnah
luándust lammâšum
ellee, te muštâl tast
rävisulmui. Rävisolmooš
ferttee ornid iše ellei.

**Iše já ravvuuh
lammâšum
luánduvárásij ellei
tiipšon kávnorejeh tääbbin:
sey.fi/luonnonelaimet.**

PARGOPITTÁ: Räähti lasâheervâ luudij torvon

Jis lodde ij huámmáš laasâ, te tot sáttá kirded laasâ njeigâ já lammâšud. Mangii lodde virkosmuvá suoččâm maŋa, mutâ motomin tot puáhtá lammâšud viärráht-uv.

Tom, ete lodeh syečih laasâ njeigâ, puáhtá estid kevttimáin lasâliijnijd. Jis lasâliijneh iä lah, te laasân puáhtá kiddid heervâ, mii iššeed luudijd huámmásiid laasâ. Ráhtid oovtâst heervâ, mon puáhtá kiddid laasân.

Pargopittá: Printtii loddekove, ivnii já kiddii tom laasân

Čohčuv elleeh ráhtádâteh táálván

Luánduelleid lii hitruu čuávvuđ pirrâ ive. Čohčuv puáhtá čuávvuđ ovdâmerkkân luudij varripargoid já keččâđ tom, maht šiljo luándu já elleeh ráhtádâteh táálvi puátimân.

PARGOPITTÁ: Čohčâmokke miácán

Vyelgiđ čohčâmookán miácán. Čuávvuđ, magarijd elleid tij uáinivetteđ mohe ääigi já magarijd ellei piervâlijd já aassâmpaaihiđ tij kavnavetteđ. Luuhâđ, mon ennuv elleeh láá já čäälliđ lovoid pajas. Huámmásiđ, ete puoh elleeh, maid uáinivetteđ mohe ääigi, láá teháliih aiccâmušah, lâiba tot talle kutká teikkâ šiljomuorâ alne runkesteijee vuorâččäs.

PARGOPITTÁ: Uápist mievri tálvipiäjun

Täälvist cevzim váátá ennuv ročomuš

Tälviv luándu jaskood, tastko maangah elleeh uáđih tälvinaharijd, viettih täälvi oijágásást tãi värrekeh mädđiláá. Toh čuággih ovdil tälvinaharijd ennuv väriraavvâd, amas toid šoddâđ nelgi tälvinaharij ääigi. Uárreeh vist vyerkkekeh ennuv purrâmuš täälvi várás.

PARGOPITTÄ: Ovtâstit luodâid olmâ ellei

PARGOPITTÄ: Luoddâmokke

Vyelgiđ oovtâst uánihis mookán aldaluándun. Uuccâđ ellei luodâid. Kii kávnâ enâmustáá luodâid? Tubdâvetted-uv, mon ellee luoddâ tot lii? Huám. luodâi kavnm lii älkkeemus talle, ko olgon lii tuárvi muotâ.

Luudij piemmmâm lii tärhis hommá

Stuorrâ uási Suomâ luudijn värrekeh táálván mæddiláá. Uási luudijn vist pääcih Suomân tálvástálláđ. Ovdâmerkkân pyeidicissááš já lădikuávská láá tagareh lodeh, moh uáinojeh šiljoin pirrá ive.

Vái lodeh cevzih kuhes táálvist, maangah ulmuuh fáálih toid purrámuš tálviv. Kannat kuittág lede tárkki, ko piämmá luudijd.

Jis tun piemmah luudijd, mušte täid aašijd:

- Ko ohtii aalgât piemmmâm, te tom kalga juátkiđ ubâ táálvi.
- Piemmmásaje kalga čurgiđ merikoskâsávt. Tálvipurrámuššân luddijd heivejeh koráttemes piäivááräsisiemâneh, pähkineh sehe pyeidi. Leibi ij soovâ luddijd.
- Käävpist ostum pyeidipááluin kannat väldiđ viermi meddäl, tastko lode jyelgi sáttá surruđ viärmán já lodde sáttá lammášuđ.
- Luudijd kannat piemmmâđ tuše táálvi ääigi. Lodeuđágááh tarbâšeh tiivrijd purrámuššân. Puástu raavvâđ puáhtá tovättiđ ovdâmerkkân uđágái ovdânemhemádâsâid.

Merkkii ruossáin tiingâid, moh iä kuulâ luándun.

Luándu koccáá kiďđuv

Talle ko kuhes tälvi lii lappâd, maangâin luánduellein lii huáppu. Tâäl lii äigi kavnáđ ennuv purrâmuš, molsod tâlvisoksâm kesisoksâmân já ráhtádáttâđ čiivgâi šoddâmân já uđágâi čolgâmân.

Ko muutä suddä, eromäšävt kaapugijn já luodäi roobdäin iteh ulmui enämän leggistem roskeh. Roskeh láá luándun já luánduelleid varálih. Tain piäsä luándun mangä háitului amnäs. Elleeš sättih jurdeš ruuskijd purämuššän já puurräš taid. Ton lasseen elleeš sättih surruš ruskijd. Ruuskijd kannat ain nuurräš já tuálvd ruuskeliitän.

Kiddâ lii uđâgij äigi

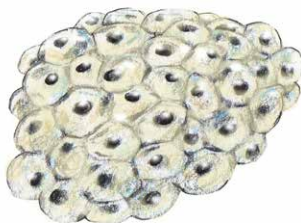
Stuárráamus uási luánduellei uđâgijn šaddeh kidduv. Elleid ferttee adelid pessimráávhu, ađai taid ij uážu hemádid. Mudoi ellei eenih iä tuostâ tipšod uđâgijdis já láállid monijdis.

PARGOPITTÁ: Šluubbukuáivi muttoo cuobbun

Cuobbuuh láá rievdeeliegâsvuođáliih elleeh, main lii herkis liške. Toh vyeijih sehe kiäppáin já liškijn. Cuobbuu liške taarbâš lahtâvuodâ, vâi tot tuáimâ.

Cuobbuu eellim álgá cuábuikoodoost. Cuobbuuh kođeh tooláá kidduv, ko jienjah láá suddâm. Tastmaŋa maneh já uđâgeh ovdáneh já šaddeh čääsist. Keessiv uđâgeh kuárŋuh enâmân já vyelgih uđđâ kuávlod.

Numerist cuobbuu ovdánemmuddoid rievtis oornigist. Mast cuobbuu eellim álgá? Maggaar cuábuiiudâg lii kidduv, keesi aalgâst, nabai loppâkeesi?

Keessiv eellim tiättoo jyehi saajeest

Keessiv luándust lii ennuv purrâmuš, já eellim tiättoo jyehi saajeest. Elleeh mákkojeh taggaar šiljoost, mii ij tipšuu liijkás ennuv. Ovdâmerkkân čurgâdin čuoppum sino lii mangáid elleid tego ääpi, kost ij lah masa ollágin purrâmuš iäge syejipäihih. Nijtto, kost šaddeh ennuv šadoh, sáttá lede mii ulmui uáinust epičurgád, mut luánduelleid tot lii uáli šiev piirâs: niijtoost lii ennuv purrâmâš, já čiäváh-uv láá valjeest.

Ekosysteem uccâ toorjâcageh

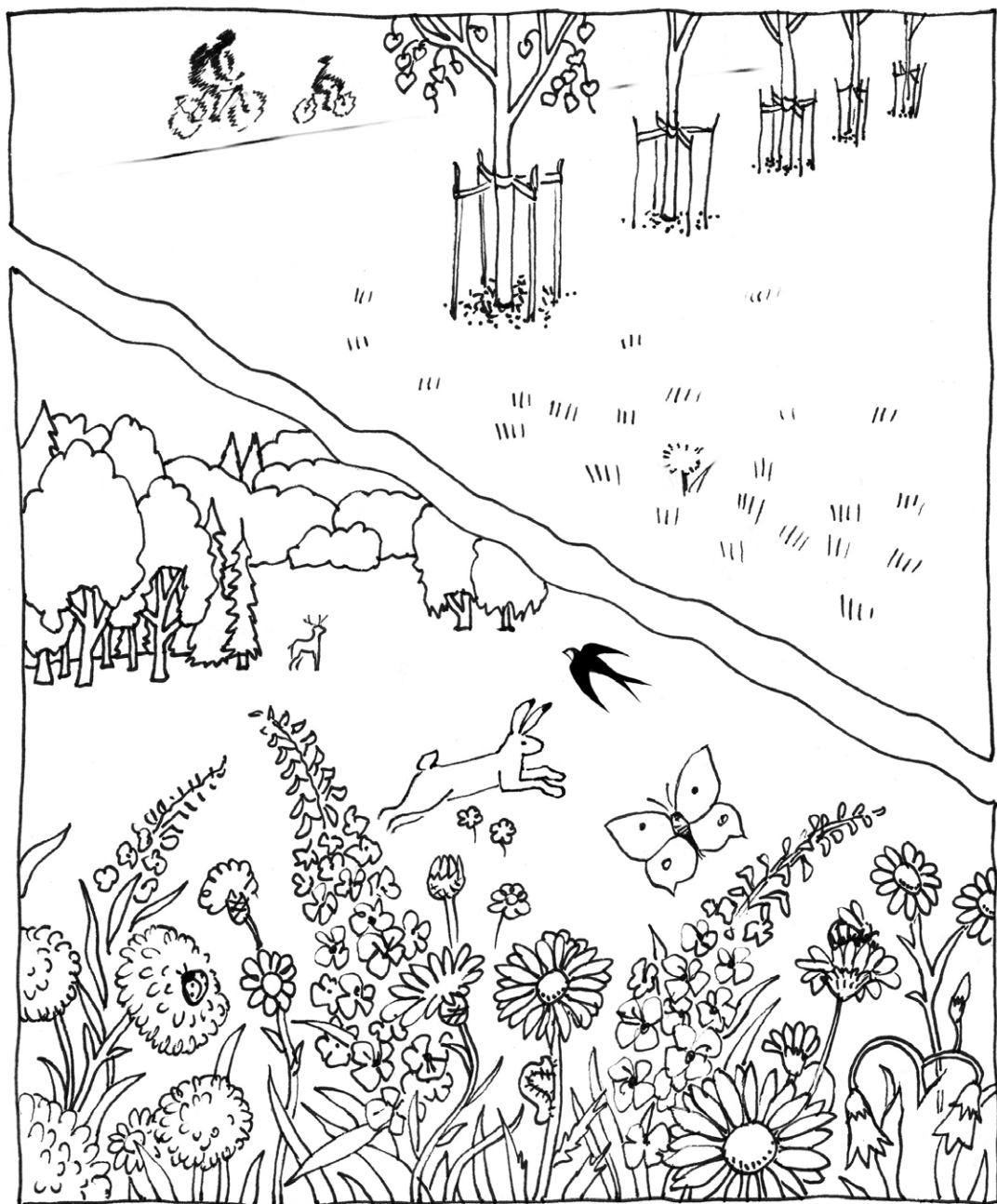
Tiivriijn lii keessiv eromâš tehálâš rooli. Uási tain lii eres šlaajâi purrâmuš, uási tain vist kavjeješ šaddoid. Tivrešlaajah láá maailmist paijeel miljovn, áđai paijeel peeli puoh elleešlaajâin láá tivreh.

Tivreh, eevnih já motomin maangah eres-uv elleeh sáttih orrood mii mielâst kiksken teikkâ joba poláttetten. Puoh tiivriijn lii kuittág tehálâš toimâ luándust.

Lase pargopittáid tun kaavnah neetist (suomâkielân)!

Viärdádállâđ eellimpirrâsijd já suogârdiđ, magareh elleeh kyevti uáli ereslágán pirrâsist pyehtih eelliđ. Ivnii kove.

PARGOPITTÁ: Ovtâstit noomâ rievtis loodán

Vuorâččäs

Stuorrâlodde

Tuáršu

Pyeidicissááš

Paaccâhčäšni

Lädikuávská

PARGOPITTÁ: Loddeboŋŋam

Vyelgiđ šiljon já čuávvuđ šiljo luudijd 10 miinut ääigi. Luuhâđ, mon ennuv luudijd kaavnâid. Mon stuárusiih lodeh lijji? Nabai mon ivná-siuh lodeh lijji? Ooinijd-uv tij loddešlaajâid, moh láá taan sijdoost?

Luándu lii luánduellei päikki.

Luándust jottei elleid kalga tipteđ eelliđ ráávhust. Luándust ässee elleid ij uážu kuoskáđ ige taid uážu lojodiđ. Laahâ kiäldâ luánduellei vâldim jielâhin. Ton lasseen laahâ kenigit išediđ luánduvárásii ellee.

Roskeh láá varâliih luándun já luánduelleid.

Tain piäsâ luándun mangâ háitulii amnâs. Elleeh sättiđ jurdeđ ruuskijđ purâmuššân já puurrâđ taid. Ton lasseen elleeh sättiđ surruđ ruskijđ.

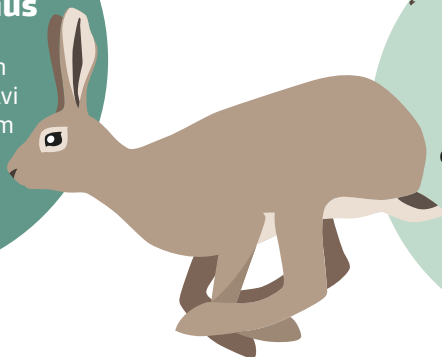
Elleid ferttee adelid pessimráávhu.

Laavâ mielđ maggaargin pessejeijee lode ij uážu hemâdiđ, já ovdâmerkkân luudij čuávum ij uážu hemâdiđ luudijđ.

Iveaagij molsomist cevzim váátá ennuv ročomuš ellein.

Maangah elleeh ferttejah čuággiđ váriraavvâd täälví várás. Meiddei tâlvisoksâm šoddâdem kuulât ennuv energia.

Tiivriijn lii keessiv eromâš tehâlâš rooli.

Uási tain fäälih purrâmâš eres šlaajáid, uási tain vist kavjejah šaddoid.

Taat viikko lii aräšoddâdmân uáivildum tiätu- já pargopittä-pakkeet ive 2024 Ellei oho fáádást, aldeluándu ellein. Materiaal puáhtá kevttiđ máttááttäsást pirrá ive. Amnästuv puáhtá kevttiđ meid eereeb iärrás kerhotoimämist.

Amnästuv puáhtá tiiláđ nuuvtä čujottäsást sey@sey.fi. Uápásmuu meid mii digimateriaaláid čujottäsást www.sey.fi/lisaa-lahiluonnon-elaimista. Siämmáá čujottäsást kávnójuh meid eres máttááttäsân hiäivuliih materiaaleh sehe taan oppámvihko käldeetiäduh.

Ellei okko lii teemaokko, mii viättoo jyehi ive 4.–10. roovvâdmáánust. Oho vuossâmuš peivi lii almugijkoskäsâš Ellei peivi. Suomâst Ellei okko lii viettum ive 1959 rääjist. Ton uárnejeijee lii lamaš Suomâ elleisuojälemservi SEY.

SEY lii Suomâ stuárráámus elleisuojälemservi já elleisuojälem äššitobdee. SEY toimäsuárgán kuleh puoh elleeh, já litto tuáimá pirrá Suomâ.